

**Актуальні питання
конституційного права, муніципального права,
адміністративного права і процесу, фінансового права,
інформаційного права, організації та діяльності
судових і правоохоронних органів**

**До проблем формування понятійно-категоріального апарату
електронного суду**

*Безверхий Владислав Володимирович,
студент 4 курсу спеціальності «Право»
ІНІ економіки і права
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Процес удосконалення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює їх застосування у різних сферах суспільних відносин, зокрема використання зазначених інструментів при здійсненні правосуддя. У цьому контексті важливого значення набуває проблематика впровадження електронного суду як результату наукового-технічного та законодавчого розвитку національної судової системи. Разом із тим, без належного понятійно-категоріального апарату, що є підґрунтям для реалізації вказаного проекту, подальший розвиток цифровізації правосуддя може бути не таким ефективним.

У межах науки адміністративного права на рівні окремих публікацій спостерігається інтерес дослідників до теоретичних аспектів впровадження електронного суду. Однак, аналіз наукового доробку свідчить про недостатній рівень висвітлення проблем понятійно-категоріального апарату, передусім практично відсутні уніфіковані визначення «електронного суду як адміністративно-правової категорії» та «адміністративно-правового забезпечення впровадження електронного суду в місцевих судах». Враховуючи актуальність вказаної проблематики, слідуючи визначеній В. Авер'яновим концепції людино-орієнтованої ідеології національного адміністративного права, пропонуємо дослідити це питання та сформувати авторські пропозиції дефініцій окреслених правових категорій.

На позначення відносин, що виникають у процесі впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем та програмного забезпечення у судочинство використовується широкий спектр термінів. Найбільш вживаними у науковій літературі є категорії «електронний суд», «електронне правосуддя» та «електронне судочинство». Вказані терміни науковці здебільшого розглядають як однопорядкові явища. Поряд із цим, деякі з них ототожнюють

поняття «електронне судочинство» і «електронне правосуддя», а електронний суд розглядають як елемент електронного судочинства (правосуддя) [1, с. 19].

На рівні монографічних праць О. Бринцев і Н. Голубєва досліджували поняття «електронний суд» у широкому та вузькому значеннях. Разом із тим, для визначення сутності аналізованого явища як категорії адміністративного права у першу чергу слід розглянути широке розуміння вченими цього поняття.

Так, О. Бринцев розглядає електронний суд у широкому значенні як елемент інформаційного суспільства, що являє собою самостійну унікальну форму судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, які забезпечують весь процес розгляду судової справи в електронному вигляді [2, с. 30]. Натомість Н. Голубєва визначає досліджуване поняття як сукупність програмних продуктів та сервісів, що дають можливість здійснювати наступні процесуальні дії: публікація та ознайомлення із судовими актами; подача документів в електронному вигляді; формування електронної справи та одержання доступу до неї в електронному вигляді [3, с. 10].

Науковець А. Коршун пропонує розуміти під електронним правосуддям один із способів його реалізації [4, с. 22]. У цьому контексті заслуговує на увагу позиція В. Політанського, який визначає електронний суд також як пряму і повноцінну процедуру здійснення правосуддя в електронному вигляді, що охоплює всі етапи розгляду справи в електронній формі [5, с. 37].

На дисертаційному рівні А. Заїкін під поняттям «електронний суд» пропонує розуміти обов'язкову складову інформаційного суспільства, що являє собою певну самостійну унікальну форму судового процесу, яка заснована на використанні інноваційних інформаційних технологій, що забезпечують повний цикл вирішення судових справ в електронному вигляді [6, с. 21].

Дослідник В. Марченко вказує на необхідність використання дефініції електронного суду, яка закріплена на підзаконному рівні у Положенні про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС, затвердженого Рішенням ВРП від 17.08.2021 року [7, с. 549]. Відповідно до неї електронний суд є підсистемою ЄСІТС, яка забезпечує можливість обміну документами між судом та учасниками судового процесу, між користувачем цієї підсистеми та ВРП, а також отримання інформації про стан і результати розгляду документів [8].

З точки зору науки адміністративного права В. Куценко формулює цю правову категорію як складову інформаційного суспільства, певну відносно самостійну унікальну форму адміністративної судової діяльності та процесу, що заснований на інформаційних технологіях із застосуванням елементів штучного інтелекту, які забезпечують весь цикл руху документації та розгляду судової справи в електронному вигляді та має легальну правову природу [9, с. 7-8].

Безпосередньому визначенню електронного суду як адміністративно-правової категорії приділяють увагу С. Обрусна та К. Пасинчук. Науковці розглядають його як складову електронного врядування, порівняно самостійну та унікальну форму судового адміністрування та юридичного процесу, який заснований на інформаційних технологіях, які забезпечують повний цикл руху

документації та вирішення судової справи в електронному вигляді, що має легальну правову природу [10, с. 122].

Вважаємо за необхідне взяти за основу вказане визначення та конкретизувати його, спираючись на думки зарубіжних вчених та міжнародні правові акти.

Так, професор К. Бен'еклеф використовує тотожне за лексичним значенням до терміну «електронний суд» поняття «кібер-правосуддя», визначаючи останнє як інтеграцію інформаційних та комунікаційних технологій у систему правосуддя [11, с. 17].

Науковці із Індонезії застосовують синонімічне поняття «діджитал-правосуддя» як процес забезпечення управління судовими справами в електронному форматі та запровадження новітніх технологій в ході здійснення правосуддя [12].

На регіональному рівні зміст категорії «електронне правосуддя» визначає Рекомендація CM/Rec (2009) 1 Комітету Міністрів Ради Європи. У зазначеному правовому акті вона описується як використання інформаційних та комунікаційних технологій при відправленні правосуддя всіма заінтересованими учасниками судових процедур. Метою такого використання є покращення ефективності та якості надання державних послуг, що охоплює електронний зв'язок та обмін даними, а також можливість доступу до судової інформації [13].

Схожим чином дефініює електронне правосуддя Стратегія ЄС «Правосуддя для електронного уряду». У ній зазначається, що подібне використання охоплює обмін даними, спілкування в електронному вигляді і можливість доступу до інформації судового характеру [9, с. 7].

На підставі аналізу визначень поняття «електронний суд», що містяться у працях вітчизняних та міжнародних дослідників, а також закріплені на рівні нормативно-правових актів, можна дати його узагальнену дефініцію з позицій науки адміністративного права: електронний суд – унікальна складова інформаційного суспільства та електронного урядування, певна відносно самостійна форма адміністративної судової діяльності та повноцінна процедура відправлення правосуддя в електронній формі із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що надає можливість суду, учасникам судового процесу та іншим зацікавленим особам здійснювати процесуальні дії й розглядати справу в електронному форматі.

Наступною правовою категорією, яка потребує свого теоретичного осмислення та дефініювання в межах нашого дослідження, є поняття «адміністративно-правове забезпечення впровадження електронного суду». В основі зазначеного терміну лежить поняття «адміністративно-правове забезпечення», щодо якого у вчених немає одностайної думки з приводу змісту його дефініції. Погоджуємось з О. Гумінім та Є. Пряхінім, які вказують на те, що у вузькому розумінні визначення цієї правової категорії змінюватиметься в залежності від предмета – конкретних суспільних відносин, регламентованих адміністративно-правовими нормами, про які буде вестися мова [14, с. 48]. У нашому випадку предметом адміністративно-правового забезпечення є

впровадження електронного суду, що характеризується його вузьким розумінням щодо діяльності в окресленій сфері.

Зміст адміністративно-правового забезпечення науковці Л. Чистоклетов та О. Хитра пропонують розглядати як адміністративно-правову основу впливу суб'єктів владних повноважень на суспільні відносини у галузі публічного управління, а також їх діяльність щодо створення, використання та вдосконалення вказаної основи з метою реалізації цілей адміністративного права. Разом із тим, під категорією «адміністративно-правова основа», що міститься у зазначеній дефініції, науковці розуміють певну сукупність основоположних нормативно-правових актів, що направлені на адміністративно-правове регулювання суспільних відносин [15, с. 176].

І. Шопіна визначає адміністративно-правове забезпечення як набір юридичного інструментарію. Шляхом використання цього інструментарію забезпечується реалізація елементів правового статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин (прав, свобод та інтересів) [16, с. 143].

Певним чином підсумовує окреслені вище дефініції В. Медяник, який зауважує, що адміністративно-правове забезпечення вчені розглядають, з одного боку, як діяльність владних суб'єктів із впровадження правових норм у визначених сферах, а з іншого - як сукупність юридичного інструментарію, шляхом використання якого вказана діяльність забезпечується (гарантії, процедури, відповідальність тощо) [17, с. 580].

Якщо говорити про судову сферу, то слід визнати, що серед дослідників зустрічаються спроби сформулювати визначення категорії «адміністративно-правове забезпечення» в аспектах: судової гілки влади; діяльності судів загальної юрисдикції; діяльності місцевих загальних судів; функціонування судової системи тощо. Пропонуємо розглянути деякі з них.

У своєму дисертаційному дослідженні А. Іванищук під поняттям «адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади» розуміє послідовний нормативно-організаційний вплив адміністративно-правових норм, які продовжують та конкретизують конституційні норми з тією метою, щоб створити умови для забезпечення суддями прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересу держави та громадського суспільства загалом [18, с. 149].

Щодо діяльності судів загальної юрисдикції Р. Ігонін визначає адміністративно-правове забезпечення як врегульовану адміністративно-правовими нормами діяльність публічної адміністрації, що направлена на формування необхідних умов для належної діяльності системи судів загальної юрисдикції, а також встановлений приписами адміністративного права комплекс гарантій прийнятної діяльності системи загальних судів [19, с. 39].

І. Прошутя дефініює поняття «адміністративно-правове забезпечення» в контексті діяльності місцевих загальних судів, акцентуючи увагу на діяльності держави щодо прийняття актів адміністративного законодавства. Норми зазначених актів встановлюють керівні засади функціонування місцевих загальних судів та регламентують особливості адміністративних правовідносин, у яких беруть участь вказані суди [20, с. 66].

А. Борко визначає категорію «адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи» як цілеспрямоване здійснення суб'єктами, що наділені відповідними повноваженнями на основі адміністративно-правових норм та актів індивідуальної дії, систематизації, фіксації, охорони та удосконалення організаційно-управлінських та інших відносин у галузі організації та функціонування судової системи [21].

Якщо розглядати поняття «адміністративно-правове забезпечення впровадження електронного суду в місцевих судах», то слід констатувати, що одним із перших вказане питання досліджував В. Куценко. Аналіз наукових публікацій цього вченого свідчить, що адміністративно-правове забезпечення електронного суду він розглядає як теоретичну, нормотворчу, юридично-практичну та правореалізаційну діяльність суддівської адміністрації з приводу впорядкування, фіксації та покращення надання адміністративних послуг шляхом використання електронного ресурсу і виконання у зазначеній сфері виконавчо-розпорядчої роботи. Мета цієї роботи полягає у якісному покращенні ефективності діяльності судової влади щодо поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів відповідних осіб [9, с. 8].

Враховуючи представлені думки науковців щодо розуміння змісту адміністративно-правового забезпечення на загальнотеоретичному рівні, а також щодо суспільних відносин у судовій сфері, можна запропонувати його дефініцію в контексті суспільних відносин, які виникають у ході впровадження електронного суду в місцевих судах: адміністративно-правове забезпечення впровадження електронного суду в місцевих судах – врегульована нормами адміністративного права діяльність уповноважених суб'єктів, що носить теоретичний, нормотворчий, юридично-практичний та правореалізаційний зміст, із приводу впорядкування, фіксації та вдосконалення надання судових послуг у місцевих судах з використанням електронних ресурсів, виконання у зазначеній сфері виконавчо-розпорядчої діяльності для гарантування належної діяльності місцевих судів та ефективного здійснення судочинства відповідно до конституційних засад.

Таким чином, проведене нами дослідження понятійно-категоріального апарату впровадження електронного суду дало змогу сформулювати зміст двох основних понять в межах обраної теми: «електронний суд як адміністративно-правова категорія» та «адміністративно-правове забезпечення впровадження електронного суду в місцевих судах». Вважаємо, що перспектива подальшого наукового осмислення цієї проблематики має бути спрямована на вдосконалення теоретичного базису впровадження електронного суду в межах науки адміністративного-права.

Список використаних джерел:

1. Берназюк О. О. Поняття та особливості електронного судочинства в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 15–20.
2. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
3. Голубева Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія. Одеса: Фенікс, 2020. 204 с.

4. Коршун А. Розвиток в Україні електронного правосуддя в контексті взаємодії суду та інститутів громадянського суспільства: теоретико-правова характеристика. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017. С. 20-24.
5. Політанський В. С. Особливості впровадження та функціонування електронного суду в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 35-40.
6. Заїкін А. П. Дігіталізація судової влади: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2021. 197 с.
7. Марченко В. Б. Щодо правового визначення «Електронного суду». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 549-551.
8. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 №1845/0/15-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
9. Куценко В.Д. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення електронного суду в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 2 С. 3–9.
10. Обрусна С. Ю., Пасинчук К. М. Електронний суд як адміністративно-правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 120-124.
11. Karim Benyekhleef. «Cyberjustice». *Academic Foresights online journal*. 2011. URL: <https://www.cyberjustice.ca/files/sites/102/CJ-LAB-A-Tale-of-Cyberjustice-Final.pdf> (дата звернення: 21.04.2024).
12. E. Latifah, A. Bajrektarević, M. Imanullah. Digital Justice in Online Dispute Resolution: The Shifting from Traditional to the New Generation of Dispute Resolution. 2019. URL: <http://surl.li/gkzmy> (дата звернення: 21.04.2024).
13. Рекомендація CM/Rec (2009) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо електронної демократії від 18.02.2009 р. URL: https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp (дата звернення: 21.04.2024).
14. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. №4. С. 46-50.
15. Чистоклетов Л., Хитра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення та його механізму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2020. № 3 (27). С. 173–180.
16. Шопіна І. М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С. 141–145.
17. Медяник В. А. Поняття адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 579–581.
18. Іванищук А. А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: дис. ... д.ю.н.: 12.00.07. *Науково-дослідний інститут публічного права*. Київ, 2017. 466 с.

19. Ігонін Р. В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. *Адвокат*. 2011. № 1. С. 36-40.

20. Прошутя І. Д. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 64–70.

21. Борко А. Л. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 71-77.

Науковий керівник:

*Обрусна Світлана Юріївна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*